

Т.Г. Дуба,

завідувач кафедри фізичної культури та спортивної майстерності Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Дуба Т.Г.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано запровадження нової парадигми навчання Європейського простору вищої освіти — студентоцентрованого навчання. В основу навчання покладено компетентнісний підхід до побудови та реалізації освітніх програм. Структура Європейської рамки кваліфікацій взята за основу для розробки та прийняття Національної рамки кваліфікацій. У статті визначено, що законодавчо в Україні закріплено 8-ми ступеневу модель Національної рамки кваліфікацій. Автор розглядає два види компетентностей: академічні (фахові) компетентності та загальні компетентності. Розкриває зміст професійної компетентності фахівців фізичного виховання (інваріантні та варіативні).

Ключові слова: *Європейська рамка кваліфікацій, Національна рамка кваліфікацій, професійні стандарти, студентоцентроване навчання, компетентність.*

Дуба Т.Н.

COMPETENCE-BASED APPROACH TO PHYSICAL EDUCATION SPECIALISTS' PROFESSIONAL TRAINING

The article analyzes implementation of student-centered training as a new European Higher Education Area paradigm of teaching. The basis of the training is a competence-based approach to development and implementation of educational programs. The structure of the European Qualifications Framework is used as the basis for the National Qualifications Framework development and adoption. The article determines that 8 stepwise model of the National Qualifications Framework is fixed by the law in Ukraine. The author examines the two types of competences: academic (professional) competences and general competences. The author also investigates the content of physical education specialists' professional competence (both invariable and variable).

Key words: *European Qualifications Framework, National Qualifications Framework, professional standards, student-centered approach, competence.*

Дуба Т.Г.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

В статье проанализированы внедрения новой парадигмы обучения Европейского пространства высшего образования — студентоцентрированного обучения. В основу обучения положен компетентностный подход к построению и реализации образовательных программ. Структура Европейской рамки квалификаций взята за основу для разработки и принятия Национальной рамки квалификаций. В статье определено, что законодательно в Украине закреплена 8-ми ступенчатую модель Национальной рамки квалификаций. Автор рассматривает два вида компетентностей: академические (профессиональные) компетентности и общие компетентности. Раскрывает содержание профессиональной компетентности специалистов физического воспитания (инвариантные и вариативные).

Ключевые слова: *Европейская рамка квалификаций, Национальная рамка квалификаций, профессиональные стандарты, студентоцентрированное обучение, компетентность.*

У результаті приєднання у 2003 році до Болонського процесу Україна офіційно задекларувала свої наміри реформування вищої освіти відповідно до стандартів та рекомендацій Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що знайшло відповідне відображення у новому Законі України «Про вищу освіту», який цілком

відповідає сучасним європейським та світовим зразкам та ставить перед університетською спільнотою нашої країни виклики щодо запровадження освітніх інновацій [8]. Однією із таких інновацій є запровадження нової парадигми навчання Європейського простору вищої освіти — студентоцентрованого навчання, в основу якого покладено

компетентнісний підхід до побудови та реалізації освітніх програм, повна інтеграція Національних рамок кваліфікацій, нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління, навчальних програм та окремих навчальних дисциплін [15, 5].

Проблему професійної підготовки фахівців фізичного виховання досліджували Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Т.Ю. Круцевич, Л.О. Демінська, Б.М. Шиян, О.Ц. Демінський, В.І. Завацький, А.П. Конох; поняття «професійна компетентність» розглядалася у працях учених: С.О. Сисоевої, І.В. Соколової, Ю.М. Рашкевича, В.Г. Кременя, І.А. Зязюна та ін.

Метою статті є аналіз компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців фізичного виховання.

Компетентність (від латин. *competens* (*competentis*) — відповідний; здібний) з точки зору діяльнісного підходу може бути описана як система знань, умінь та навичок й засобів виконання діяльності на високому рівні кваліфікації у відповідності до конкретних умов, з метою задоволення відповідних потреб [10].

Національна рамка кваліфікацій (НРК), як вважає Ю.М. Рашкевич (Ю. Рашкевич, 2014), є одним із найбільш системних та потужних інструментів, які забезпечують прозорість та зрозумілість освітнянських систем окремих країн. Згідно із рішенням Бергенської конференції, такі рамки мали би бути створені в кожній країні до 2010 року, проведено самоаналіз національних рамок на предмет

їх зіставлення із європейськими мета-рамками — *рамкою кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти* (Болонська рамка кваліфікацій) та *Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя* [15, 8].

Як зазначає В.І. Луговий (В. Луговий, 2013), Європейська рамка кваліфікацій (ЄРК) — EUROPEAN QUALIFICATIONS FRAMEWORK (EQF) — була розроблена з використанням конкретних дескрипторів для кожної кваліфікації, включаючи як широту (компетенції, пов'язані з результатами навчання), так і глибину (рівень) кваліфікації. Вона структурована по горизонталі так, щоб охопити всі кваліфікації, що присуджуються в системі, а по вертикалі — рівень. Мета рамки — сприяти: (i) вдосконаленню навчальних планів і розробці навчальних програм; (ii) мобільності студентів та випускників; (iii) визнанню періодів навчання та посвідчень [12]. У свою чергу, Національна рамка кваліфікацій (НРК) — NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORK — це єдиний опис, на національному рівні або рівні системи освіти, який є міжнародним для розуміння; рамка описує всі кваліфікації, що присуджуються в даній системі і співвідносить їх один з одним на узгодженій основі.

Таким чином, структура Європейської рамки кваліфікацій взята за основу для розробки та прийняття Національної рамки кваліфікацій як інструмент для порівняння, підтвердження та визнання кваліфікацій (рис. 1). За її допомогою

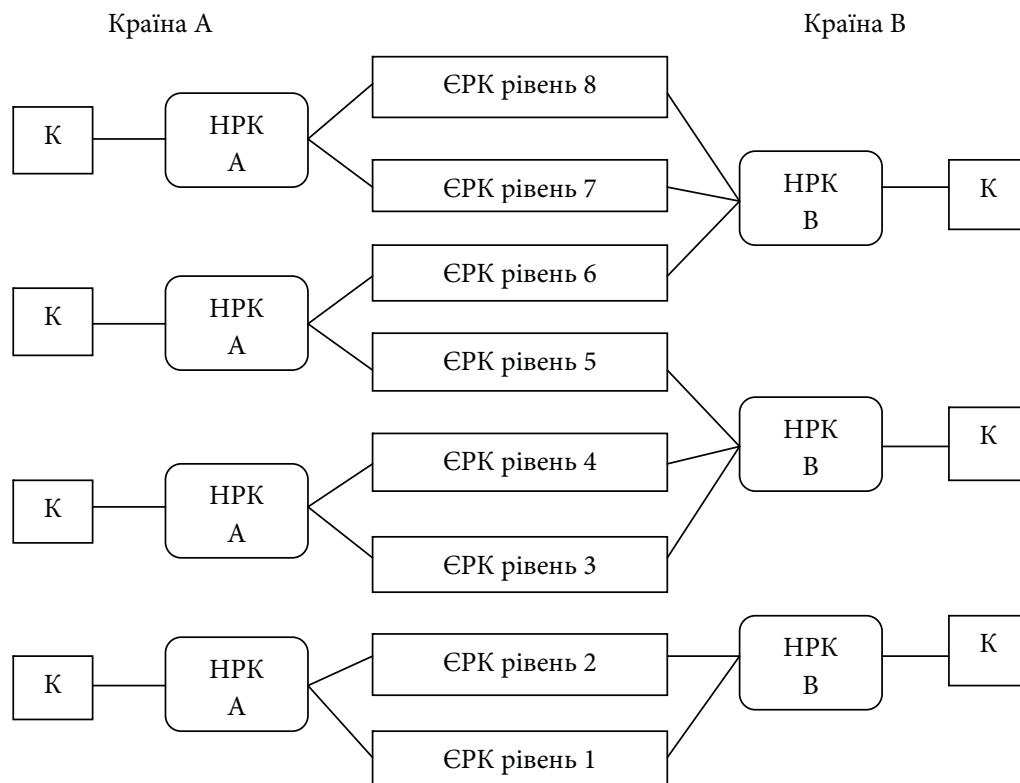

Рис. 1. Структура Європейської рамки кваліфікацій
 К — кваліфікація НРК — національна рамка кваліфікацій ЄРК — Європейська рамка кваліфікацій

можна співвіднести знання, вміння, отримані фахівцем в навчальних закладах різних країн.

Запропонована модель повною мірою відповідає вимогам Болонського процесу, Європейських системи та рамки кваліфікацій [8].

Закон України «Про систему професійних кваліфікацій» (06.09.2012 № 5199–VI) визначає стратегію розробки Національної системи кваліфікацій — єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої, яка буде охоплювати всі рівні кваліфікації та види навчання протягом життя — початкового, середнього, професійно-технічного, вищого, післядипломного, неформального та формального, що є важливою умовою побудови конкурентоспроможної економіки, що базується на знаннях [9]. Законодавчо закріплено 8-ми ступеневу модель Національної рамки кваліфікацій, у т.ч. для сфери вищої освіти.

Національна система кваліфікацій включає:

- національну рамку кваліфікацій;
- кваліфікаційні рівні та вимоги;
- професійні стандарти;
- механізми оцінки та підтвердження кваліфікацій та компетенцій;
- систему органів підтвердження кваліфікацій;
- механізм фінансування Національної системи кваліфікацій.

Важливим напрямом даної стратегії є розробка *галузевих професійних стандартів* — нормативного документу, який включає в себе докладну характеристику вимог до результатів та якості виконання працівниками своїх функцій у рамках конкретного виду професійної діяльності (професії), що виражається в компетенціях.

На наш погляд, у нашій країні давно назріла необхідність прозорої процедури розробки та затвердження *галузевих професійних стандартів*. Оскільки визначення професійного стандарту базується на таких поняттях, як «зміст трудової діяльності» та «умови її реалізації», то починати його розробку потрібно із працедавців: тільки тоді можливо вказати, якими компетенціями та якою кваліфікацією повинен володіти працівник і МОН України, керівники навчальних закладів різних рівнів розроблятимуть освітні стандарти (вимоги до знань, умінь, які повинен отримати фахівець за час навчання) (рис. 2).

А.О. Деркач, О.В. Селезньова зазначають (А. Деркач, О. Селезньова, 2007), що компетенції не виключають знань, умінь та навичок, хоча принципово відрізняються від них. Від знань — тим, що вони існують у вигляді діяльності, а не тільки інформацією про неї. Від умінь — тим, що компетенції можуть використовуватися при вирішенні різних завдань та в різних умовах (володіють якостями переносу). Від навичок — тим, що вони свідомі, а не автоматизовані, що дозволяє людині діяти не тільки в типовій, але й нестандартній ситуації [6, 193].

Як зазначають дослідження Ю.М. Рашкевича, С.К. Андрейчук (Ю. Рашкевич, С. Андрейчук, 2014), професійні стандарти — це основа для розробки: стандартів професійної освіти й модульних програм навчання, що базуються на компетенції; механізму оцінки компетенцій випускників навчальних закладів професійної освіти та кваліфікацій, отриманих неформальним шляхом; галузевих/корпоративних стандартів; посадових інструкцій [16]. Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук та ін. (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, 2004) зазначають, що науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь, навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом навчання [10, 26].

Як зазначають автори, в європейських країнах, на даний час переглянуто та внесено зміни до навчальних програм, що спрямовані на створення підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні необхідних компетентностей. Більшість науковців вважає, що є необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими, ключовими. На думку О.В. Овчарук (О. Овчарук, 2004), такий підхід дав підстави зарубіжним науковцям зробити висновок про те, що ключові (найвагоміші та найбільш інтегровані) компетентності [10, 7]:

- сприяють досягненню успіхів у житті;
- сприяють підвищенню якості суспільних інститутів;
- відповідають багатовимірним сферам життя.

На думку експертів, створення умов для необхідних компетентностей протягом всього життя сприятиме [10, 7]:

- продуктивності та конкурентності людини на ринку праці;
- скороченню безробіття завдяки розвитку гнучкості (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили;
- розвитку середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції.

На наш погляд, дуже важливо мати об'єктивні механізми оцінки компетенцій випускників, а отже, залишається дискусійним питання: хто повинен оцінювати якість підготовки фахівця — викладач, що навчав, чи працедавець, вимогам якого повинен відповідати випускник. Останнім часом це вдало поєднується у Київському університеті імені Бориса Грінченка, оскільки в Державній

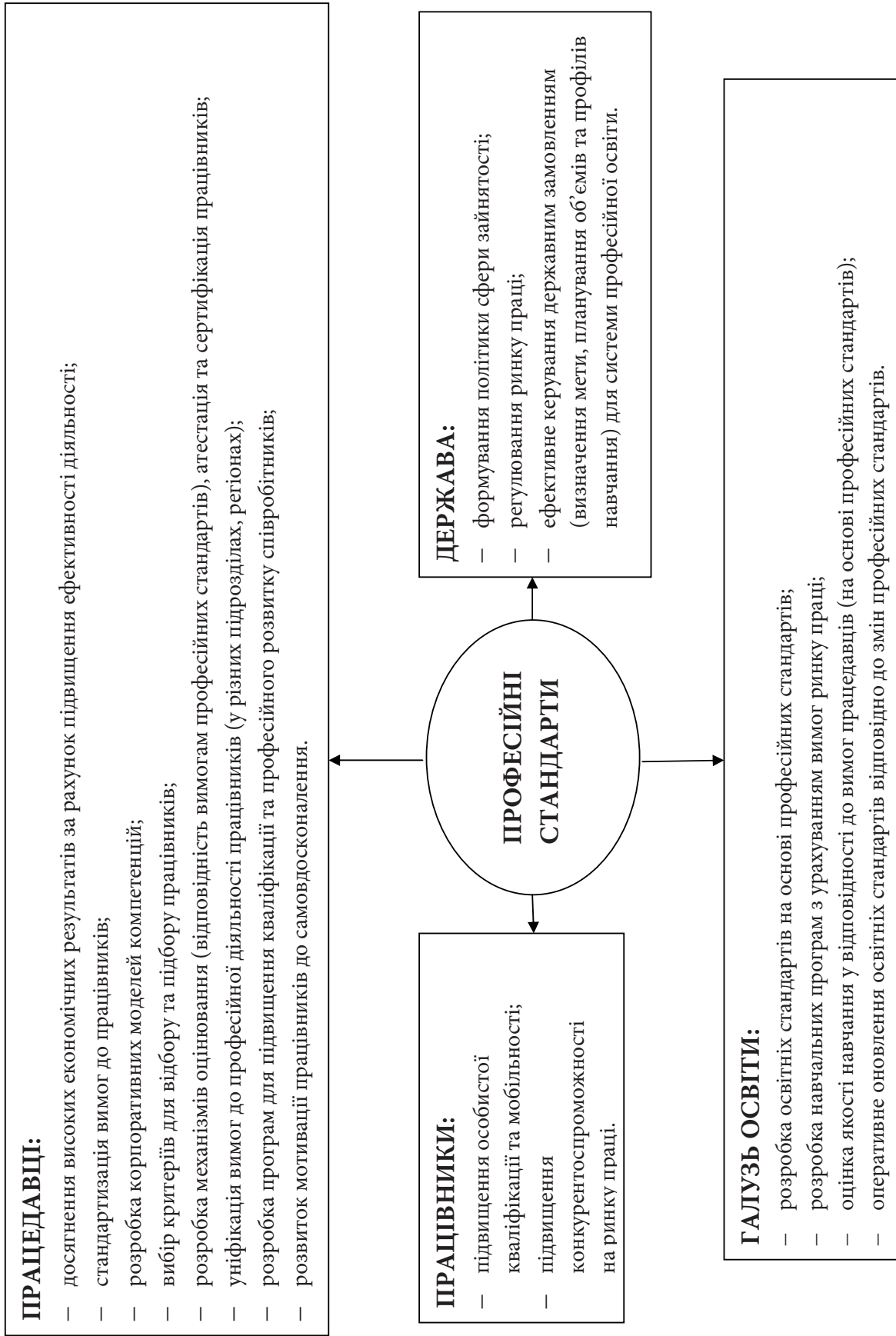

Рис. 2. Схема застосування (використання) професійних стандартів [4]

екзаменаційній комісії присутній представник замовника громади м. Києва, вчитель-методист за напрямом підготовки / спеціальністю.

В основу нової парадигми вищої освіти — студентоцентрованого навчання (student centered approach) — покладено ідею максимального забезпечення студентів щодо їх шансів тримати перше місце на ринку праці, підвищення їхньої «вартості» у працедавців, задоволення тим самим актуальних потреб останніх. В умовах надзвичайно динамічного ринку праці, викликаного технологічним вибухом у кінці минулого століття, співпраця освітян та працедавців у створенні та реалізації навчальних програм набуває особливої важливості [15, 16].

Студентоцентроване навчання передбачає розширення прав і можливостей тих, хто навчається, розробку нових підходів до викладання і навчання, навчальних програм, що відбивають практичний бік реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті [1].

Компетентнісний підхід як освітня парадигма в сучасних реаліях спирається на загально визнані дидактичні принципи навчання: науковості, системності, свідомості навчання, єдності конкретного й абстрактного, міцності й надійності знань, єдності науково-дослідної, навчально-пізнавальної і освітньо-виховної діяльності студентів, професійної самостійності й мобільності. У психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належна увага застосуванню компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього фахівця, який працює в системі освіти. Маємо всі підстави стверджувати: як самостійне явище компетентнісний підхід в умовах вітчизняного освітнього простору пройшов *стадію констатації* (необхідності застосування) та *феноменологізації* (оцінка та опис феномену), теперішня стадія є *стадією методологічною* (конкретизація основних понять, факторів, шляхів та умов реалізації). Компетентнісний підхід в педагогічній освіті ґрунтується на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах до результату освітнього процесу. Саме необхідність допомогти студентам навчитись правильно вирішувати ті чи інші проблеми у певних ситуаціях (навчальних, життєвих, професійних) спонукала до застосування компетентнісного підходу в освітньому просторі.

Ю.М. Рашкевич (Ю. Рашкевич, 2014) зазначає, що в рамках аналітично-дослідницького проекту Болонського процесу Тюнінг, у якому було сформульовано суть та науково-методичне підґрунтя нового підходу до процесу створення та реалізації освітніх програм, студентоцентрованого навчання (student centered approach), розглянуто два види компетентностей: *академічні (фахові) компетентності* (subject specific competences) та *загальні компетентності* (generic competences, transferable skills). У результаті досліджень,

проведених у межах проекту Тюнінг, було проанкетовано працедавців, випускників, викладачів та з 85 запропонованих компетентностей роботи за фахом визначено найважливіші (у порядку значущості): 1) здатність до аналізу і синтезу; 2) здатність до навчання; 3) здатність застосовувати знання на практиці; 4) здатність пристосовуватись до нових ситуацій; 5) усне і письмове спілкування рідною мовою; 6) міжособистісні навички та уміння; 7) здатність породжувати нові ідеї (креативність); 8) елементарні комп'ютерні навички; 9) прийняття рішень; 10) здатність до критики та самокритики [15, 32–33].

Дослідниками компетентності класифікувалися за трьома категоріями: *інструментальні компетентності* (когнітивні, методологічні, технологічні, лінгвістичні здатності); *міжособистісні компетентності* (навички спілкування, соціальна взаємодія та співпраця); *системні компетентності* (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань, здатність планування змін для удосконалення систем, розроблення нових систем) [15, 33].

У європейському словнику зазначено, що *ключові навички / ключові компетенції (key skills / key competencies)* — це сукупність навичок (основні і новітні основні навички), які необхідні для життя в сучасному інформаційному суспільстві [17]. Європейська комісія встановила *вісім ключових компетенцій*: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; компетенції в області математики, науки та техніки; цифрові компетенції; вміння вчитися; міжособистісні, міжкультурні та соціальні компетенції, громадянські компетенції; підприємницькі навички; навички культурного самовираження.

Зіставлення компетентностей національної рамки кваліфікацій (НРК) й загальної рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти

(QF-EHEA — Overarching Framework of Qualifications of the European Higher Education Area) та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF for LLL — European Qualifications Framework for Lifelong Learning) представлено в *табл. 1*.

Засадничі аспекти моделі оцінювання ключових компетентностей розробила *Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD — Organization for Economic Cooperation and Development)* в рамках проекту «Визначення та вибір компетентностей: концептуальні засади» (Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations — DeSeCo), який мав на меті дослідити проблему компетентностей та їх ролі в європейській освіті для успішного входження молоді в життя сучасних суспільств [19]. Результати оцінювання компетентностей, згідно з проведеними дослідженнями, мають слугувати, по-перше, моніторингу влади щодо якості освітніх

ЗІСТАВЛЕННЯ РАМОК КВАЛІФІКАЦІЙ (КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) [12]

EQF for LLL	QF for EHEA	НРК
<ul style="list-style-type: none"> — Знання; — Уміння (когнітивні та практичні); — Автономність і відповідальність 	<ul style="list-style-type: none"> — Знання та розуміння; — Застосування знань та розуміння; — Формування суджень; — Комунікація; — Здатності до навчання 	<ul style="list-style-type: none"> — Знання; — Уміння (когнітивні та практичні); — Комунікація; — Автономність і відповідальність — Інтегральна компетентність

послуг та для визначення рівня досягнення освітніх цілей й оволодіння освітніми стандартами. Потенційні роботодавці, у свою чергу, використовуватимуть результати оцінювання для відбору кваліфікованої робочої сили, а для молоді результати слугуватимуть віхами для порівняння успіхів відносно однолітків [10, 26].

За даними Н.М. Бібік (Н. Бібік, 2004), зарубіжні й вітчизняні дослідники наголошують, що *ключові компетентності* змінні, мають рухливу й перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі [10]. Такий підхід суголосний із фундаментальними цілями освіти, сформульованими ЮНЕСКО: навчати здобувати знання (учити вчитися); працювати й заробляти (навчатися для праці); жити (навчання для здорового, цікавого, достойного життя); жити разом (навчання для спільного життя) [10, 46].

Поняття компетентності охоплює не тільки когнітивний і операціонально-технологічний складники, а й мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий. Воно містить результати навчання (знання й уміння), систему ціннісних орієнтацій, звички тощо; компетентності формуються у процесі навчання, і не лише в навчальному закладі, але і під впливом родини, друзів, роботи, політики, релігії, культури та ін., у зв'язку з цим реалізація компетентнісного підходу залежить від загальної освітньо-культурної ситуації, у якій живе й розвивається особа. Стосовно кожної компетенції, за даними О.І. Пометун (О. Пометун, 2004), можна виділити різні рівні її освоєння (мінімальний, просунутий, високий) [10, 20].

В.В. Краєвський, А.В. Хуторський (В. Краєвський, А. Хуторський, 2003) розрізняють терміни «компетентність» і «компетенція», оскільки «компетенція» — коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність у визначеній галузі — поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти у ній [11].

Розглядаючи зміст професійної компетентності, М.М. Митник (М. Митник, 2006) відзначає складну, динамічну систему мотивів, особистісних

помислів і цілей, що постійно розвивається. Вона містить індивідуально вироблені стратегії, засоби орієнтації у дійсності та підходи щодо вирішення завдань [13, 37–40].

Група спеціальних (професійних) компетентностей визначається особливостями професійної діяльності фахівця у галузі фізичного виховання. З причини широкого кола повноважень учитель фізичної культури виконує функції вихователя, організатора, господарника, методиста, проєктувальника, науковця-дослідника, валеолога, інструктора і навіть певною мірою реабілітолога (використовуючи елементи фізичної реабілітації в групах СМГ). Усі компетентності, що визначаються цим переліком компетенцій, об'єднуються в підгрупи варіативних та інваріантних компетентностей. *Інваріантні компетентності* визначають обізнаність вчителя фізичної культури у питаннях загальнопедагогічного характеру. *Варіативні компетентності* — це спеціальні вимоги до обізнаності фахівця, що визначаються особливостями професійної діяльності вчителя фізичної культури [7].

Як вважає Н. Баловсяк (Н. Баловсяк, 2010), інваріантні та варіативні компетентності об'єднують у собі *загальнопредметні компетентності*, притаманні для кожного предмета, які формуються протягом усього терміну його вивчення. Вони відрізняються високим ступенем узагальненості та комплексності.

Наприклад, загальнопредметні компетентності з методики фізичного виховання в СМГ можуть бути визначені як здатність людини:

- прискорювати лікувальний ефект школярів з ослабленим здоров'ям засобами фізичного виховання;

- ефективно використовувати технології для покращення фізичного стану школярів СМГ;

- інтегрувати знання з теорії та методики фізичного виховання, фізіології та інших навчальних предметів зі змістом дисципліни «Методика фізичного виховання в СМГ» [2].

Спеціально-предметні компетентності це ті, що їх набуває студент при вивченні певної навчальної дисципліни: спортивні ігри (баскетбол, волейбол, ручний м'яч, футбол), фізіологія людини (загальна фізіологія, фізіологія фізичних вправ).

Ключові компетентності є надбудовою над базисними — загальними і професійними компетентностями. На думку О.І. Омеляненко (О. Омеляненко, 2006), ключовими компетентностями вчителя фізичної культури є здатність до саморозвитку і самоосвіти, адаптивності і мобільності, творчої діяльності, дослідництва, інтеграції різноманітних педагогічних компетентностей, спроможність будувати комплекс індивідуальних цінностей на основі соціальних і державних пріоритетів та орієнтувати на них свою поведінку й професійну діяльність [14, 117–118].

Кожна із ключових компетентностей формується через навчання в певній освітній галузі, набуваючи в цьому процесі характеру засвоєння освітніх компонентів, які пов'язані з освітніми завданнями та змістом цієї галузі.

Таким чином, орієнтація змісту освіти на розвиток компетентностей насамперед передбачає ґрунтовне розроблення системи компетентностей різного рівня. Така система має містити як елементи комплексу компетентностей, що пов'язані за змістом і структурою та можуть розвиватись у студентів поступово, залежно від предмета, освітньої галузі, року навчання, так і тих компетентностей, які стержнем проходять через весь процес підготовки фахівця і не прив'язані лише до одного предмета. Тільки такий системний підхід до визначення результатів навчання на кожному з його етапів дозволить здійснити відповідні зміни у змісті освіти, що мають відбитися у стандартах освіти й навчальних програмах з окремих предметів [7].

Учитель фізичного виховання (М. Воробйов, Т. Круцевич, 2014) є одним із найбільш компетентних фахівців, які проводять і координують дії у галузі:

- планування — накреслення загальної програми й плану роботи школи щодо фізичного виховання, спорту, рекреації й туризму;

- організації роботи учнів на уроках і позаручних заняттях;

- взаємодії з дирекцією школи й педагогічним колективом у прагненні створити оптимальні умови для фізичного виховання й здорової поведінки учнів;

- співпраці з батьками, із локальним середовищем, владою самоврядування, спортивними клубами, центрами рекреації й туризму та іншими організаціями, які діють на даній території;

- піклування про стан об'єктів, спортивного обладнання й дидактичних матеріалів [3].

З. Цендровський (Z. Cendrowski, 1996) вважає, що вчитель фізичного виховання повинен бути пропагандистом здорового способу життя та своєю поведінкою й вчинками заохочувати інших дотримуватися певних принципів, які є складовими здорового способу життя [18].

Як зазначають Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук та ін. (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, 2004), під поняттям *здоров'язберігаючої компетентності* слід розуміти характеристики, властивості особи, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я — свого та оточуючих (табл. 2) [10].

Розвиток компетенцій, на думку А.О. Деркача, О.В. Селезньової (А. Деркач, О. Селезньова, 2007), пов'язаний із процесом розвитку здібностей людини, тобто з оволодінням ним засобами діяльності [6, 191].

Як зазначають М.І. Воробйов, Т.Ю. Круцевич (М. Воробйов, Т. Круцевич, 2014), у системі ступеневої підготовки фахівців із фізичного виховання (бакалаврів, спеціалістів, магістрів) педагогічна практика посідає значне місце. Її важливість зумовлюється тим, що лише у процесі безперервної практичної роботи формуються основні педагогічні вміння, з'являється цікавість до професії вчителя, розвивається потреба у педагогічному вдосконаленні, створюються умови для набуття досвіду, творчого й дослідницького підходу до педагогічної діяльності [3].

Досліджуючи професійну підготовку фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, ми дотримувалися точки зору А.О. Деркача (А. Деркач, 2004), який в акмеологічних дослідженнях *професійну компетентність* розглядає як:

- системно-структурне багаторівневе інтегральне особистісно-діяльнісне утворення, яке дозволяє фахівцю ставити та ефективно вирішувати професійні завдання та проблеми різного рівня складності в типових та нестандартних ситуаціях;

- важливу характеристику та необхідну умову професіоналізму, що визначає ефективність професійної діяльності фахівця й забезпечує його особистісно-професійний розвиток;

- сформованість відповідного набору ключових, базових та спеціальних компетенцій;

- структурну складову окремих видів компетентності, при цьому зміст та структурні зв'язки визначаються характером професійної діяльності;

- професійний досвід;

- компетентність, що розвивається в межах професійної освіти та професійної діяльності [5].

Таким чином, професійна освіта набуває значення чинника соціально-економічного, інтелектуального, духовного і фізичного оновлення суспільства, а її провідними сутнісними характеристиками стають безперервність набуття знань, фахова компетентність та ціннісне ставлення до власного фізичного стану і здоров'я нації в цілому.

СКЛАДОВІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Компетентності, що сприяють фізичному здоров'ю	Компетентності, що сприяють соціальному здоров'ю	Компетентності, що сприяють духовному та психічному здоров'ю
<p><i>Навички раціонального харчування:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — дотримання режиму харчування; — уміння складати харчовий раціон, враховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; — уміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів. <p><i>Навички рухової активності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — виконання ранкової зарядки; — регулярні заняття фізичною культурою, спортом, руховими іграми, фізичною працею. <p><i>Санітарно-гігієнічні навички:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — навички особистої гігієни; — уміння виконувати гігієнічні процедури. <p><i>Режими праці та відпочинку:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння чергувати розумову та фізичну активності; — уміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку. 	<p><i>Навички ефективного спілкування:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння слухати; — уміння чітко висловлювати свої думки; — уміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та зви-нувачень; — володіння невербальною мовою (жести, міміка, інтонація); — адекватна реакція на критику; — уміння просити про послугу або допомогу. <p><i>Навички співчуття:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; — уміння висловлювати це розуміння; — уміння зв'язати на почуття інших людей; — уміння допомагати та підтримувати. <p><i>Навички розв'язування конфліктів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння розрізняти погляди і конфлікти інтересів; — уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; — уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою кон-структивних переговорів. <p><i>Навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — навички впевненої (адекватної) поведінки, зокрема й засте-режливих дій щодо ВІЛ/СНІДу; — уміння розрізняти прояви дискримінації, зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; — уміння обстоювати свою позицію та відмовлятися від небажа-них пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; — уміння уникати небезпечних ситуацій і діяти при загрозі насилля. <p><i>Навички спільної діяльності та співробітництва:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння бути «членом команди»; — уміння визнавати внесок інших у спільну роботу; — уміння адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність. 	<p><i>Самоусвідомлення та самооцінка:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння усвідомлювати власну унікальність; — позитивне ставлення до себе, інших людей, до житте-вих перспектив; — адекватна самооцінка: уміння реально оцінювати свої здібності й можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей. <p><i>Аналіз проблем і прийняття рішень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння визначати суть проблеми та причини її виник-нення; — здатність формувати декілька варіантів розв'язання проблеми; — уміння передбачати наслідки кожного з варіантів для себе та інших людей; — уміння оцінювати реальність кожного варіанта, врахо-вуючи власні можливості та життєві обставини; — здатність вибирати оптимальні рішення. <p><i>Визначення життєвих цілей та програм:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, схильностями, здібностями; — уміння планувати свою діяльність, враховуючи аналіз можливостей і обставин; — уміння визначати пріоритети й раціонально викорис-товувати час. <p><i>Навички самоконтролю:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — уміння правильно проявляти свої почуття; — уміння контролювати прояви гніву; — уміння долати тривогу; — уміння переживати невдачі; — уміння раціонально планувати час. <p><i>Мотивація усійху та тренування волі:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — віра в те, що ти є господарем свого життя; — установка на успіх; — уміння зосереджуватися на досягненні мети; — розвиток наполегливості та працьовитості.

Процес формування професійної компетентності особистості триває протягом усього життя людини. На кожному етапі він наповнюється новим змістом, новими

організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами і відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. *Байденко В.И.* Модернизация профессионального образования: современный этап / Владимир Иванович Байденко. — М. : Просвещение, 2002. — 233 с.
2. *Баловсяк Н.* Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.management.com.ua/strategy/str100.html
3. *Воробйов М.І.* Практика в системі фізкультурної освіти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.І. Воробйов, Т.Ю. Круцевич. — К. : НУФВСУ, Олімпійська література, 2014. — 192 с.
4. *Голубенко О.* Національна рамка кваліфікацій у контексті європейських перетворень освітнього простору / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа. — 2009. — № 3. — С. 44–56.
5. *Деркач А.А.* Акмеологические основы развития профессионализма / А.А. Деркач. — М. : Воронеж, 2004. — 253 с.
6. *Деркач А.А.* Акмеология в вопросах и ответах: Учебн. пособие / А.А. Деркач, Е.В. Селезнева. — М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2007. — 248 с.
7. *Диба Т.Г.* Професійні компетенції та компетентності вчителя фізичної культури / Т.Г. Диба, В.М. Туманова // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення (у циклі Анохінських читань) : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. Огнев'юка В.О. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — С. 5–12.
8. Закон України «Про вищу освіту» (№ 1556–VII від 01.07.2014) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
9. Закон України «Про систему професійних кваліфікацій» (06.09.2012 № 5199–VI) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://allsecurity.info/attachments/article/254/UK.zakon_5199-VI_06.09.2012.pdf
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [колективна монографія] / Під. заг. ред. О.В. Овчарук. — К. : «К.І.С.», 2004. — 112 с.
11. *Краевский В.В.* Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В.В. Краевский, А.В. Хуторской // Педагогика. — 2003. — № 3. — С. 3–10.
12. *Луговий В.І.* Міжнародні й національні стандартні класифікації освіти: концепція і реалізація / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Вісн. НАПН України. — 2013. — № 1. — С. 15–25.
13. *Митник М.М.* Професійна компетентність вчителя як загальна умова педагогічної діяльності / М.М. Митник // Професійні компетенції та компетентності вчителя (Матеріали регіонального науково-практичного семінару). — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — 188 с.
14. *Омельяненко І.О.* Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури / Професійні компетенції та компетентності вчителя. (Матеріали регіонального науково-практичного семінару). — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — 188 с.
15. *Рашкевич Ю.М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю.М. Рашкевич. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
16. *Рашкевич Ю.М.* Класифікація освіти в контексті запровадження Національної рамки кваліфікацій і 3-го циклу навчання / Ю.М. Рашкевич, С.К. Андрейчук // Педагогіка і психологія / Вісник НАПН України. — 2013. — № 1. — С. 36–42.
17. Руководство по использованию ECTS [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://pehea.in.ua/rozvitok-ievpo/1na-shlyahu-do-ievropeyskogo-prostoru-vishchoyi-osviti-2020>
18. *Cendrowski Z.* *Będę żył 107 lat.* Agencja Promo-Lider, Warszawa. — 1996. — s. 165
19. *Rychen D. C., Salganik L.H.* Key Competencies for Successful Life and Well-Functioning Society. — OECD : Hogrefe and Huber, 2003. — 224 p.

REFERENCES

1. *Baydenko V.I.* Modernizatsiya professionalnogo obrazovaniya : sovremenniy etap / Vladimir Ivanovich Baydenko. — M. : Prosveshcheniye, 2002. — 233 s.

2. *Balovsiak N.* Struktura ta zmist informatsiynoi kompetentnosti maibutnioho spetsialista // [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : www.management.com.ua/strategy/str100.html.
3. *Vorobiov M.I.* Praktyka v systemi fizkulturnoi osvity: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / M.I. Vorobiov, T.Yu. Krutsevych. — K. : NUFVSU, Olimpiyska literatura, 2014. — 192 s.
4. *Holubenko O.* Natsionalna ramka kvalifikatsii u konteksti yevropeiskykh peretvoren osvितnioho prostoru / O. Holubenko, T. Morozova // *Vyshcha shkola.* — 2009. — №3. — S. 44–56.
5. *Derkach A.A.* Akmeologicheskiye osnovy razvitiya professionalizma / A.A. Derkach. — M. : Voronezh, 2004. — 253 s.
6. *Derkach A.A.* Akmeologiya v voprosakh i otvetakh: Uchebn. posobiye / A.A. Derkach, Ye.V. Selezneva. — M. : Izdatelstvo Moskovskogo psikhologo-sotsialnogo instituta; Voronezh : Izdatelstvo NPO «MODEK», 2007. — 248 s.
7. *Dyba T.H.* Profesiyni kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia fizychnoi kultury / T.H. Dyba, V.M. Tumanova // *Fizychna kultura i sport u suchasnomu suspilstvi : dosvid, problemy, rishennia (u tsykli Anokhinskykh chytan) : mater. Mizhnarod. nauk.-prakt. konf., 31 zhovt. 2014 r. / MON Ukrainy, Kyiv. un-t im. B. Ghrinchenka ; za zah. red. Ogneviuka V.O.* — K. : Kyiv. un-t im. B. Ghrinchenka. — S. 5–12.
8. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (№1556-VII vid 01.07.2014) // [Elektronnyi resurs].* — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
9. *Zakon Ukrainy «Pro systemu profesiynykh kvalifikatsiy» (06.09.2012 № 5199-VI) // [Elektronnyi resurs].* — Rezhym dostupu : http://allsecurity.info/attachments/article/254/UK.zakon_5199-VI_06.09.2012.pdf
10. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti : svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvितnoi polityky [kolektyvna monohrafiia] / Pid. zah. red. O.V. Ovcharuk. — K. : «K.I.S.», 2004. — 112 s.
11. *Krayevskiy V.V.* Predmetnoye i obshchepredmetnoye v obrazovatelnykh standartakh / V.V. Krayevskiy, A.V. Khutorskoy // *Pedagogyka.* — 2003. — №3. — S. 3–10.
12. *Luhovyi V.I.* Mizhnarodni i natsionalni standartni klasyfikatsii osvity: kontseptsii i realizatsii / V.I. Luhovyi, Zh.V. Talanova // *Visnyk NAPN Ukrainy.* — 2013. — №1. — S. 15–25.
13. *Mytynyk M.M.* Profesiyna kompetentnist vchytelia yak zahalna umova pedahohichnoi diialnosti / M.M. Mytynyk // *Profesiyni kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia. (Materialy rehionalnogo naukovo-praktychnoho seminaru).* — Ternopil : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 2006. — 188 s.
14. *Omelianenko I.O.* Teoretychni osnovy kompetentnisnogo pidkhodu shchodo pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury / I.O. Omelianenko // *Profesiyni kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia. (Materialy rehionalnogo naukovo-praktychnoho seminaru).* — Ternopil : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 2006. — 188 s.
15. *Rashkevych Yu.M.* Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity: monohrafiia / Yu.M. Rashkevych. — Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2014. — 168 s.
16. *Rashkevych Yu.M.* Klasyfikatsia osvity v konteksti zaprovadzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii i 3-ho tsyklu navchannia / Yu.M. Rashkevych, S.K. Andreichuk // *Pedahohika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy.* — 2013. — №1. — S. 36–42.
17. *Rukovodstvo po ispolzovaniyu ECTS // [Elektronnyi resurs].* — Rezhym dostupu : <http://lpehea.in.ua/rozvitok-iepv/1na-shlyahu-do-ievropeyskogo-prostoru-vishchoyi-osviti-2020>
18. *Cendrowski Z.* *Będę żył 107 lat.* Agencja Promo-Lider, Warszawa. — 1996. — s. 165.
19. *Rychen D. C., Salganik L.H.* *Key Competencies for Successful Life and Well-Functioning Society.* — OECD: Hogrefe and Huber, 2003. — 224 p.

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьева